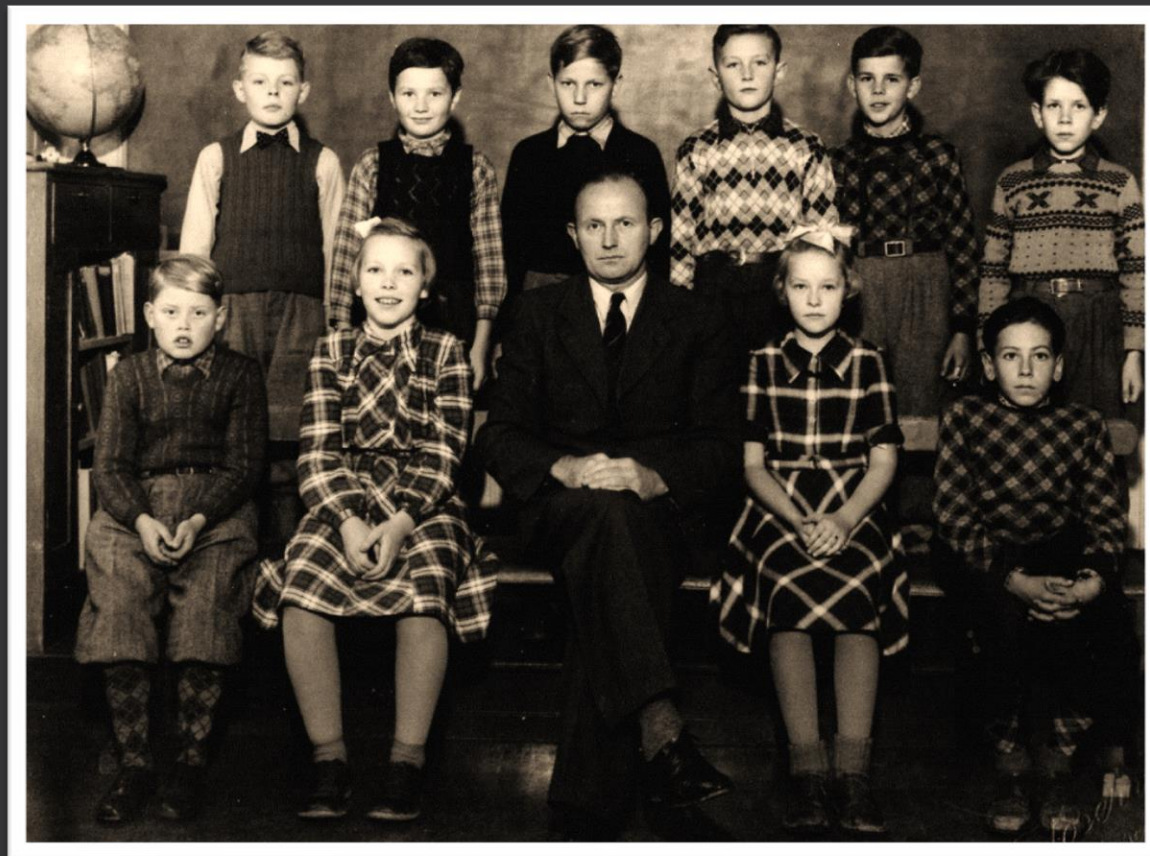

NOU 2019: 3

Nye sjanser – bedre læring

Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp

Avgitt til Kunnskapsdepartementet 4. februar 2019

Ekspertutvalget

Oppnevnt ved kongelig resolusjon 25. august 2017

Camilla Stoltenberg, direktør, Folkehelseinstituttet (leder)

Hanan Mohamed Abdelrahman, høyskolelektor, Høyskolen i Innlandet

Rahman Akhtar Chaudhry, student og tidligere leder, Elevorganisasjonen

Ingrid Fylling, førsteamanuensis, Nord Universitet

Rune Hausstätter, professor, Høyskolen i Innlandet

Mats A. Kirkebirkeland, rådgiver, Tankesmien Civita

Arne Ola Lervåg, professor, Universitetet i Oslo

Katrine Vellesen Løken, professor, Norges Handelshøyskole

Mats Monsen, leder, Fagforbundet Ung

Camilla Trud Nereid, kommunaldirektør, Trondheim kommune

Terje Ogden, forskningsdirektør, Nasjonalt Utviklingssenter for Barn og Unge

Mandat

Alle elever har rett til like muligheter for god læring i skolen

KUNNSKAP

Det overordnede formålet med utvalgets arbeid skal være å bygge et nyansert og balansert kunnskapsgrunnlag om hvorfor kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner oppstår

TILTAK

Utvalgets arbeid skal gi lokale og nasjonale myndigheter et bedre grunnlag for å velge de mest effektive virkemidler og tiltak for å motvirke uheldige kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner

Kjønnsforskjeller i
grunnopplæringen og livsløpet

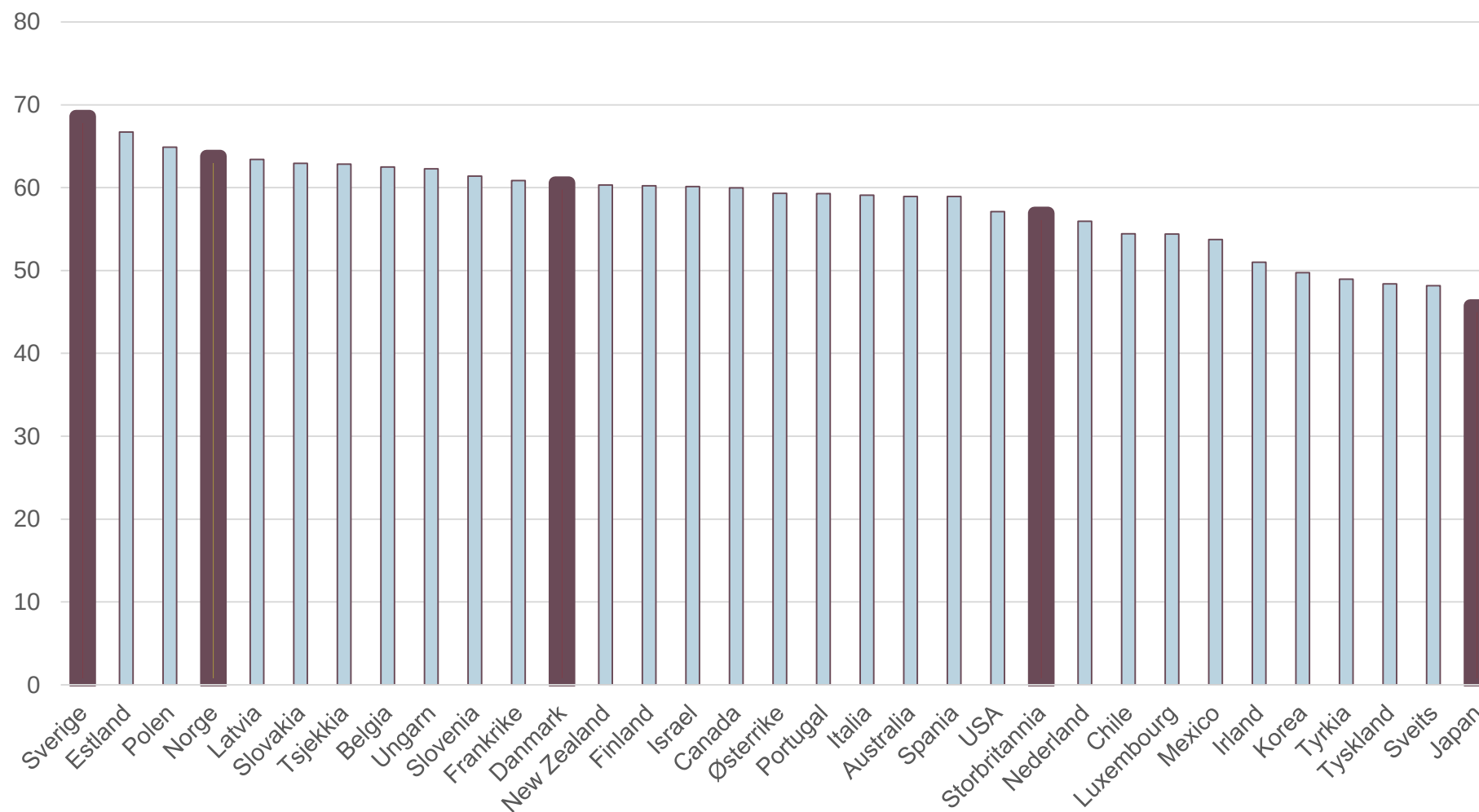
Lokalhistorie 1879

Familiebrev fra det første kull av Lillehammers unge piker som fikk ta middelskoleeksamen som privatister:

"Det har gått så meget bedre for småpigerne end for gutterne at lærerne skal være rent du af det, og gutterne selv er yderts forbitrede."

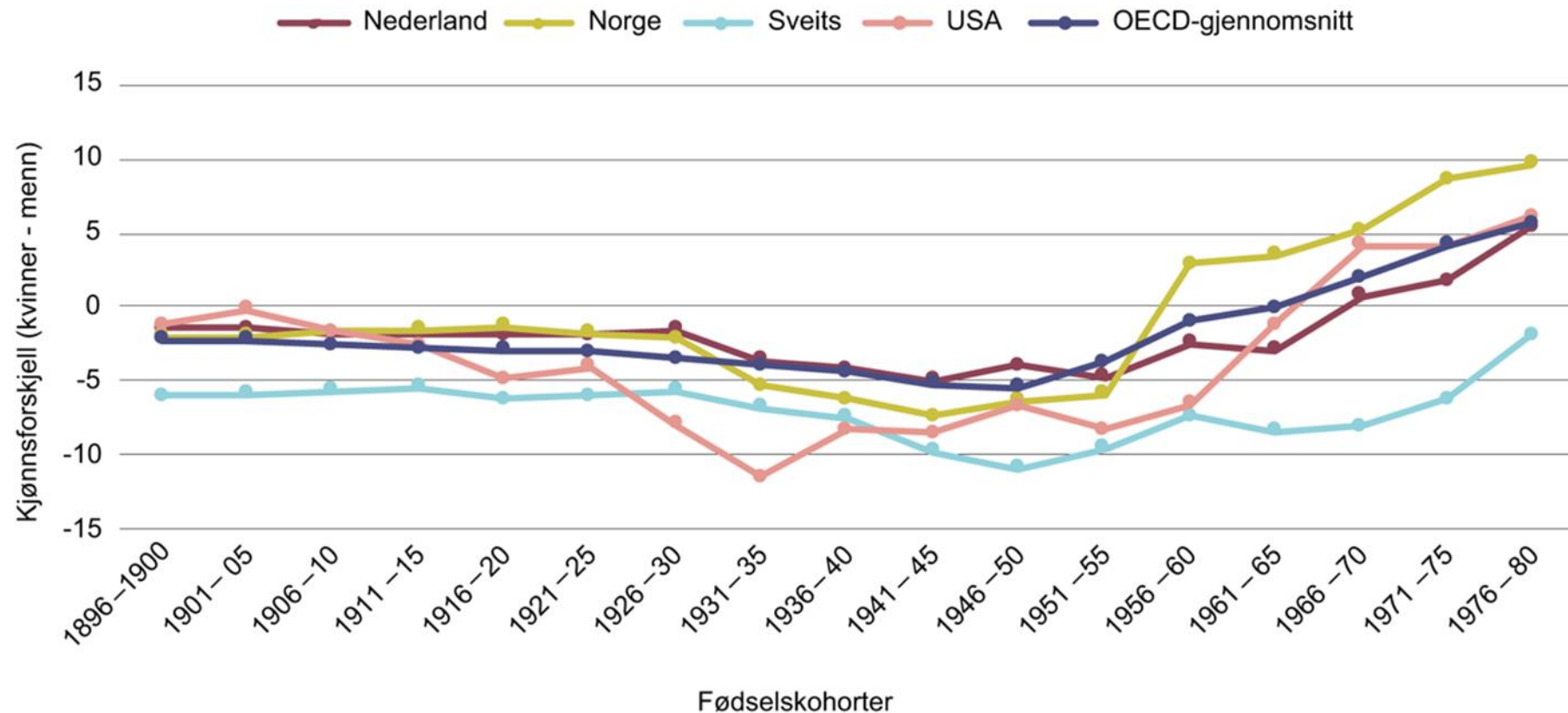
Internasjonal utvikling

Prosentandel kvinner av nyutdannede bachelorstudenter i 2015

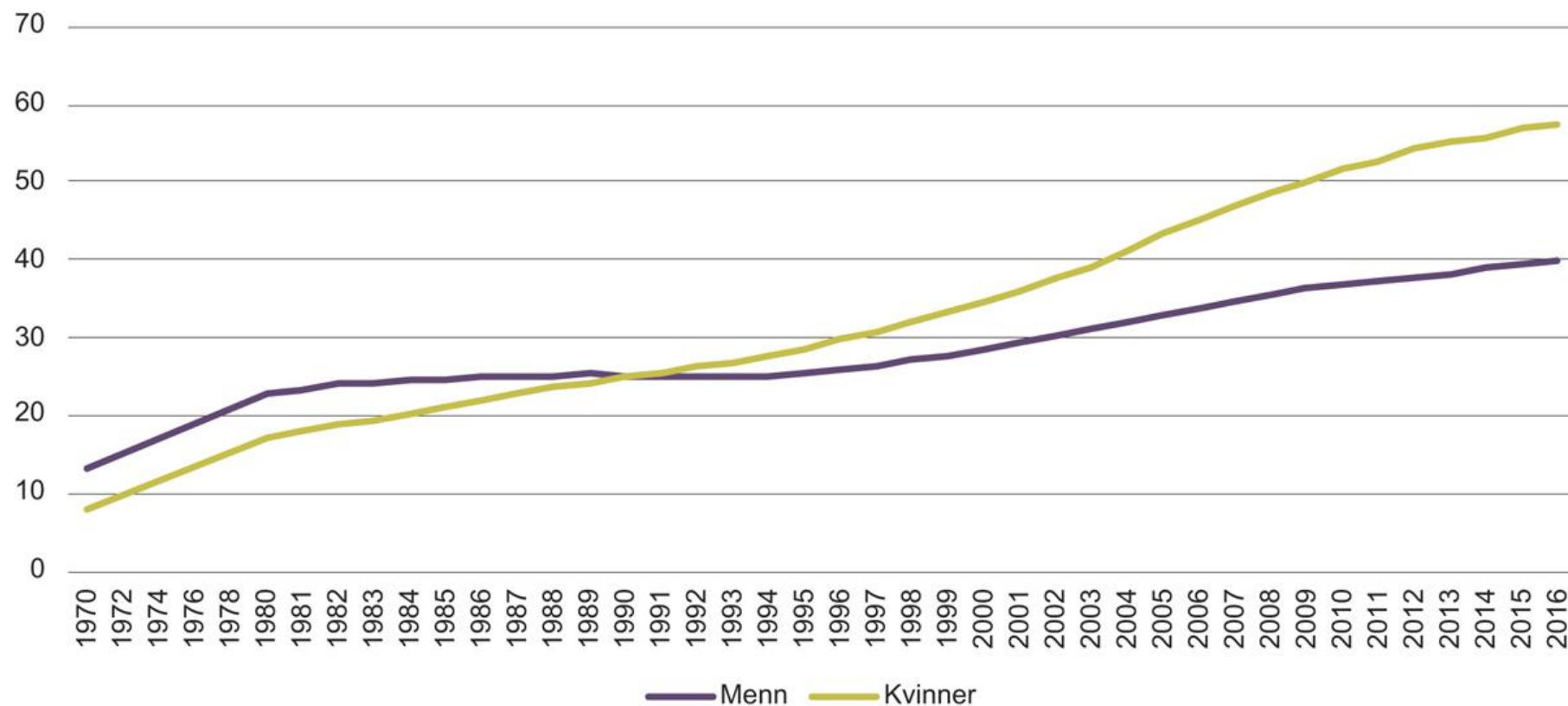
Kilde: OECD Education Database, 2018

Kvinneres økte deltagelse i høyere utdanning skjedde tidligere i Norge enn i andre land

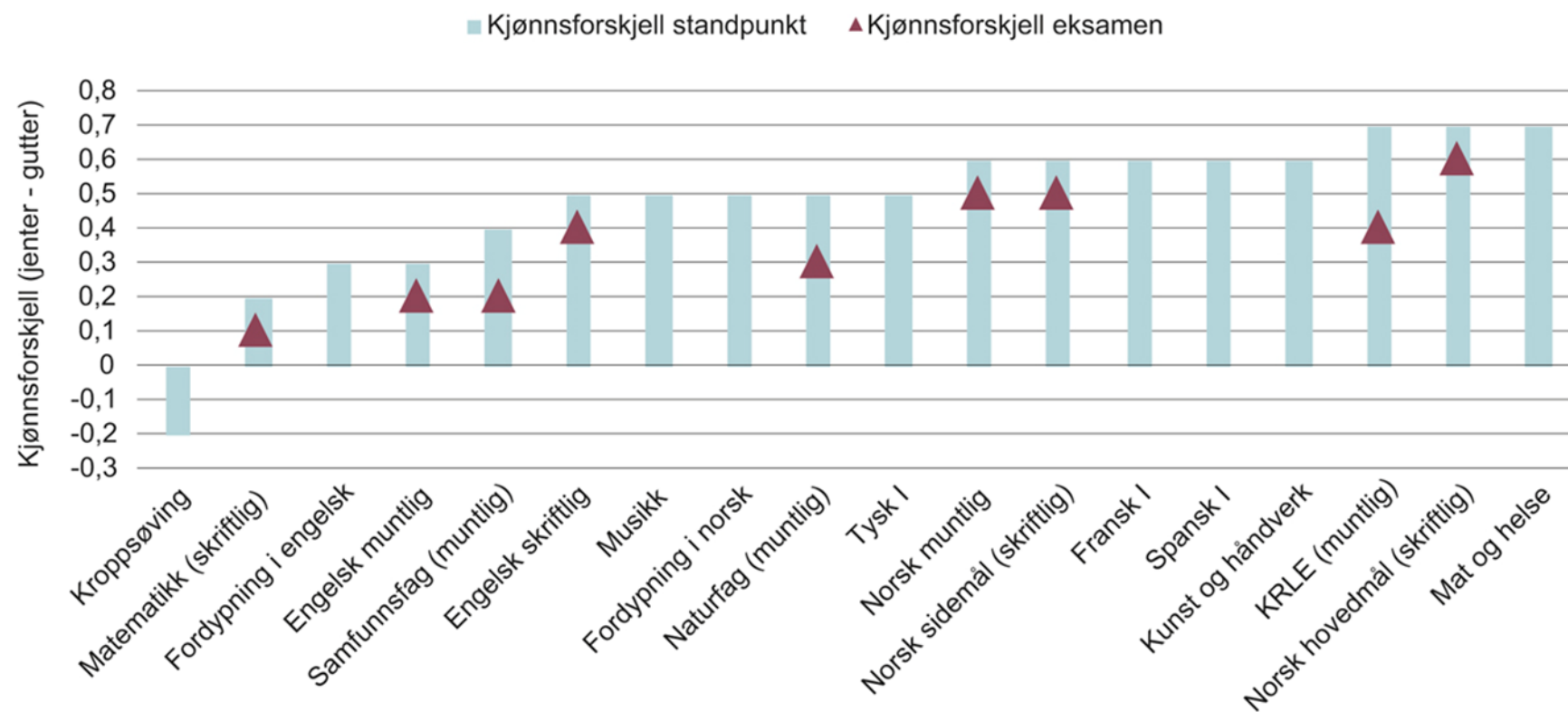

Kjønnsforskjell i andelen med høyere utdanning, yrkesaktiv alder.
Kilde: Borgonovi, Ferrara og Maghnouj (2018)

Andel kvinner og menn i Norge med høyere utdanning. Alder 30-39 år. 1970-2016.

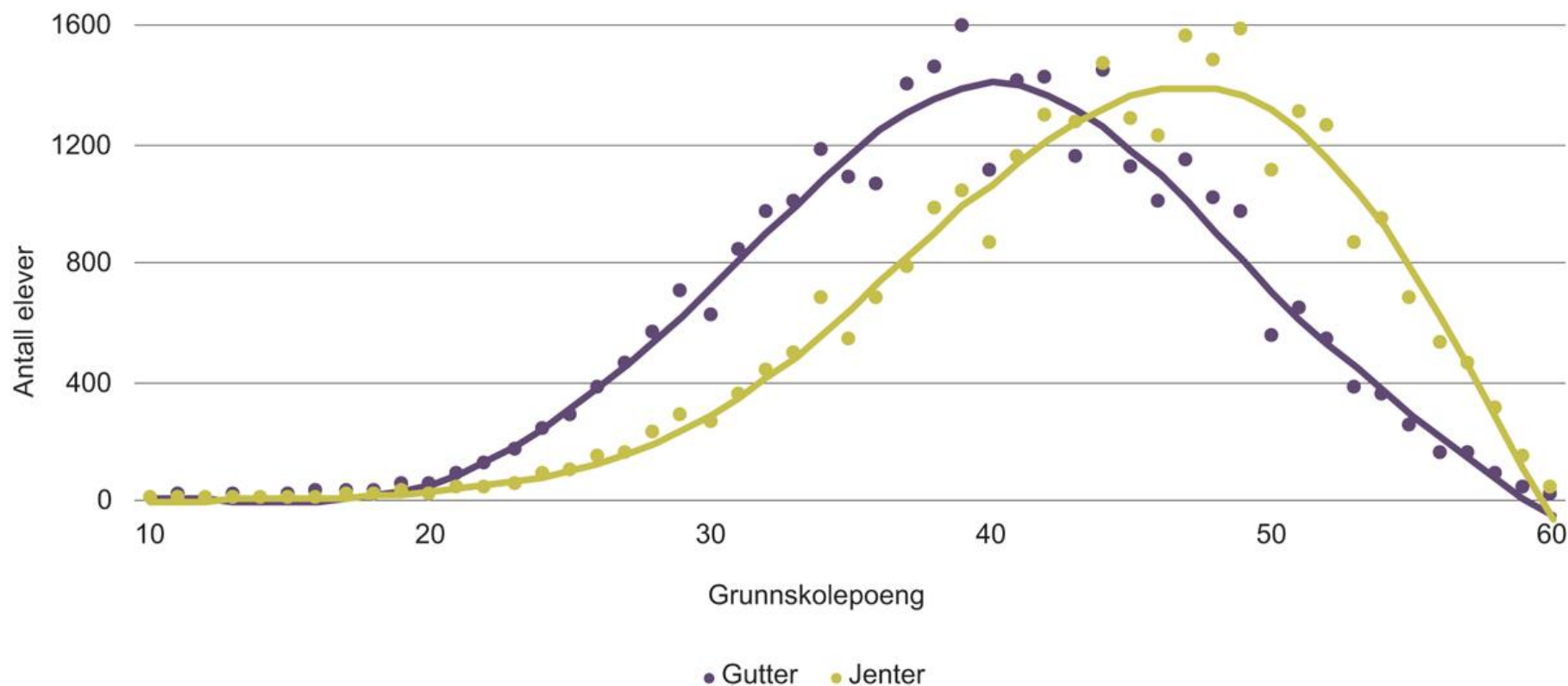
Jenter gjør det bedre i alle fag unntatt kroppsøving

Standpunkt- og eksamenskarakterer, 2017.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

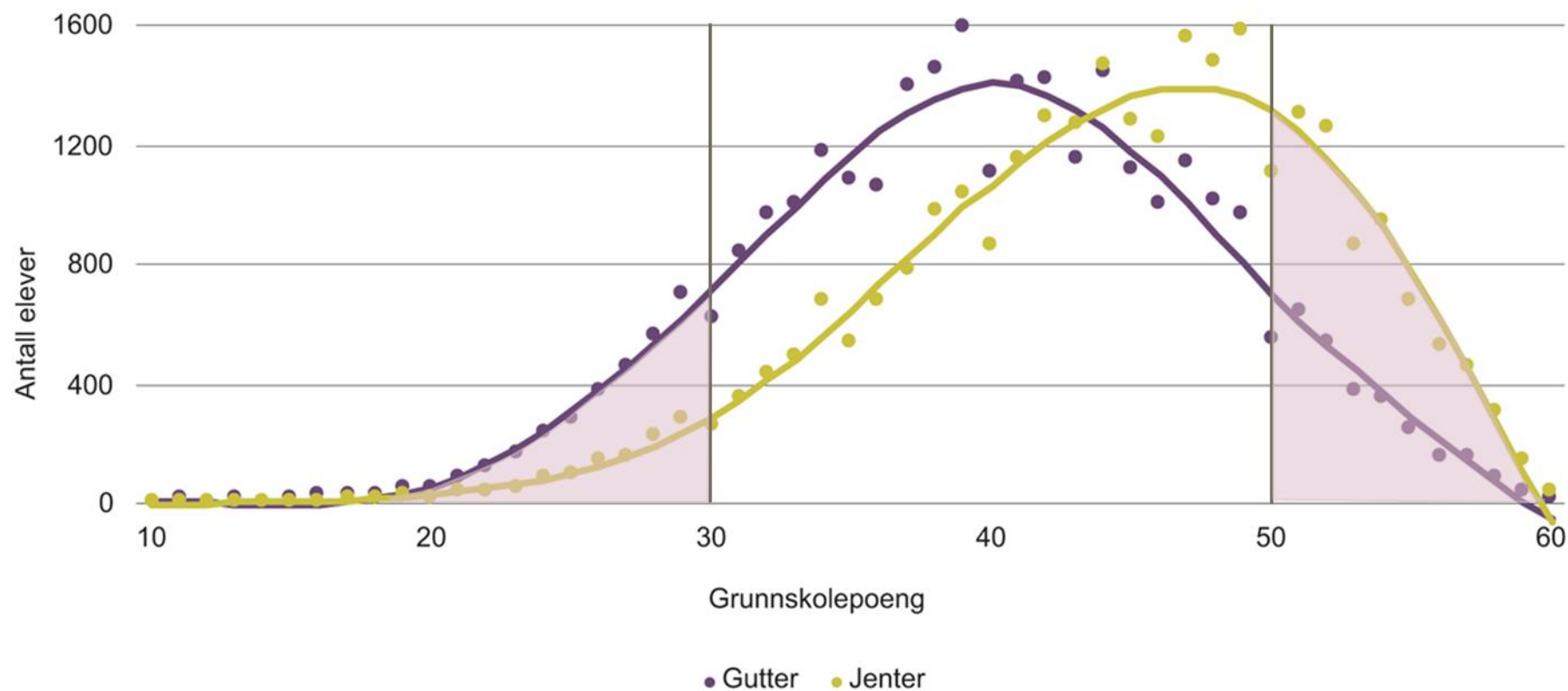
Jenter gjør det bedre enn gutter i hele fordelingen av grunnskolepoeng

Grunnskolepoeng etter kjønn, 2018.

Kilde: Bestilt fra Utdanningsdirektoratet, 2018

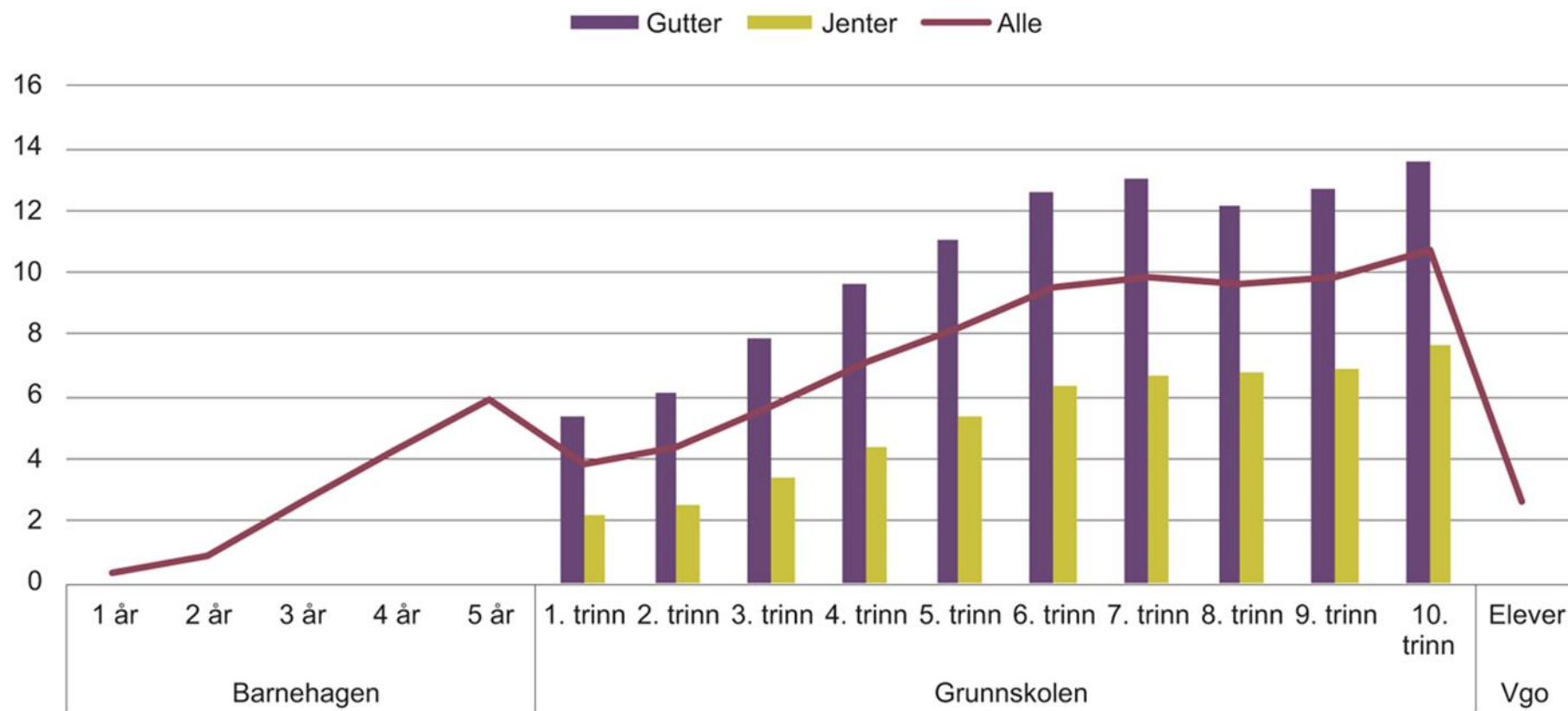
Forskjellene er lettest å se i øvre og nedre ende av fordelingen

Grunnskolepoeng etter kjønn, 2018.

Kilde: Bestilt fra Utdanningsdirektoratet, 2018

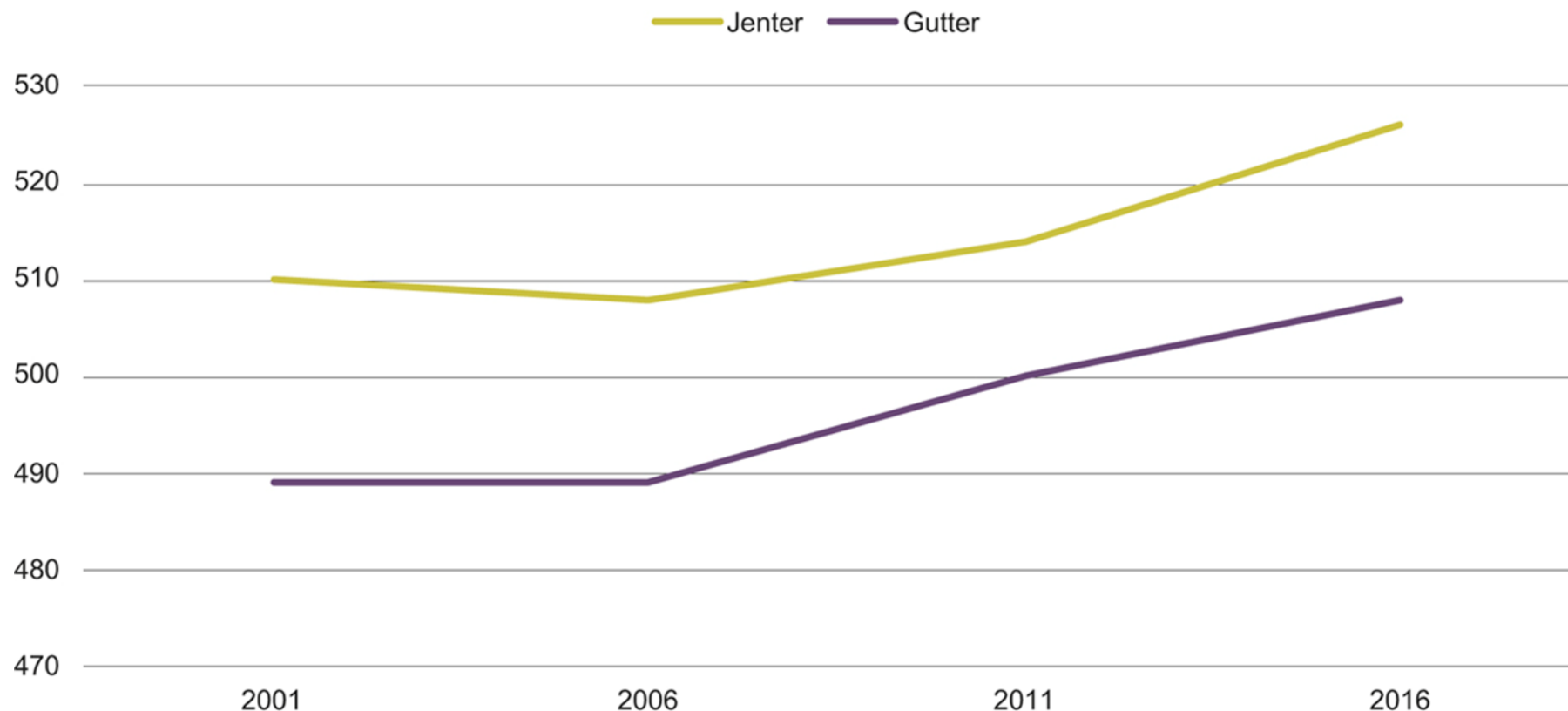
Flere gutter enn jenter mottar spesialundervisning i grunnskolen

Andel med spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og spesialundervisning i grunnsopplæringen, 2017–2018.

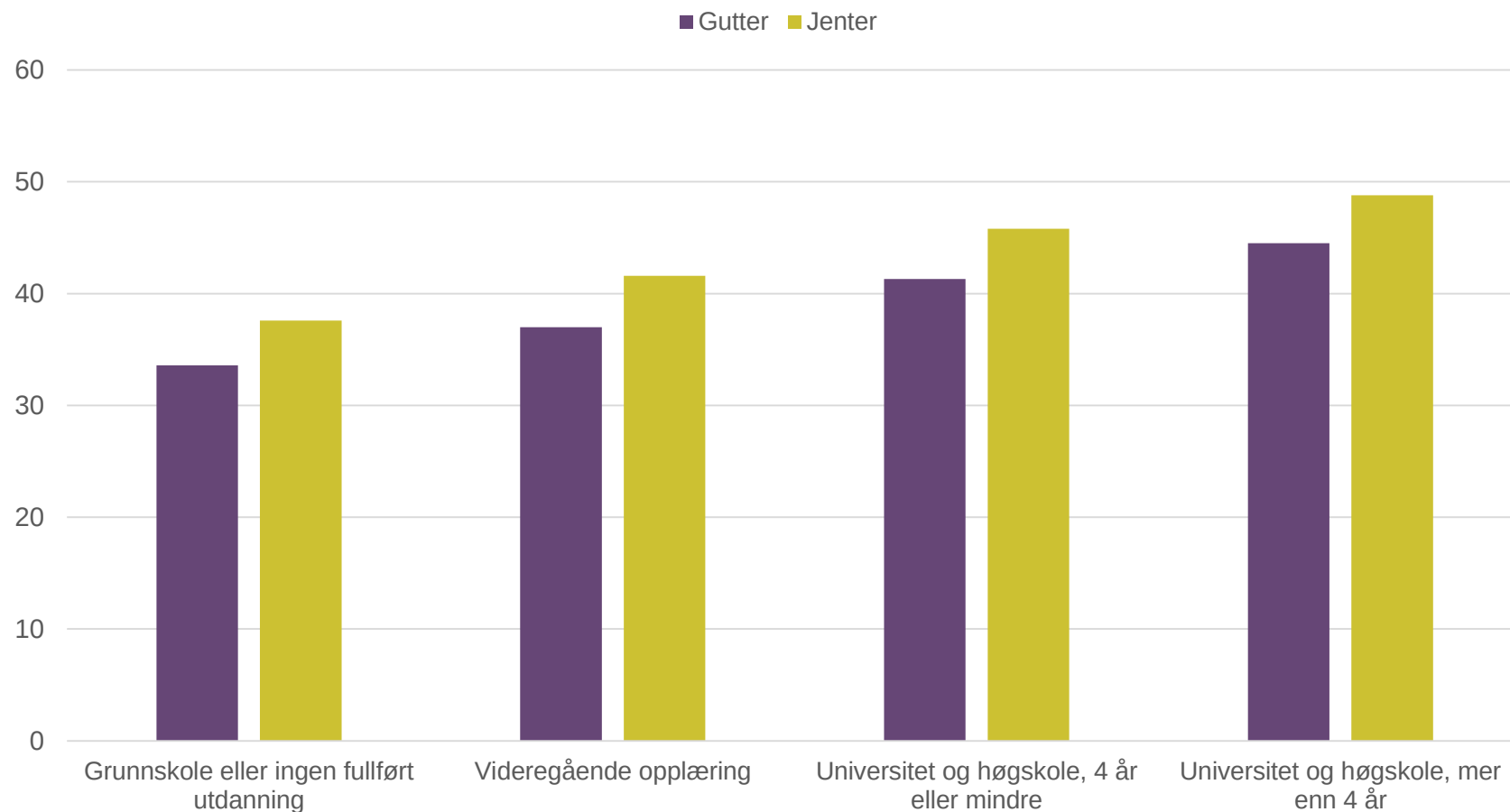
Kilde: Utdanningsdirektoratet

Leseferdighetene til jenter og gutter øker – kjønnsforskjellene vedvarer

Leseferdigheter for 4. trinn, PIRLS.
Kilde: Borgonovi (2018)

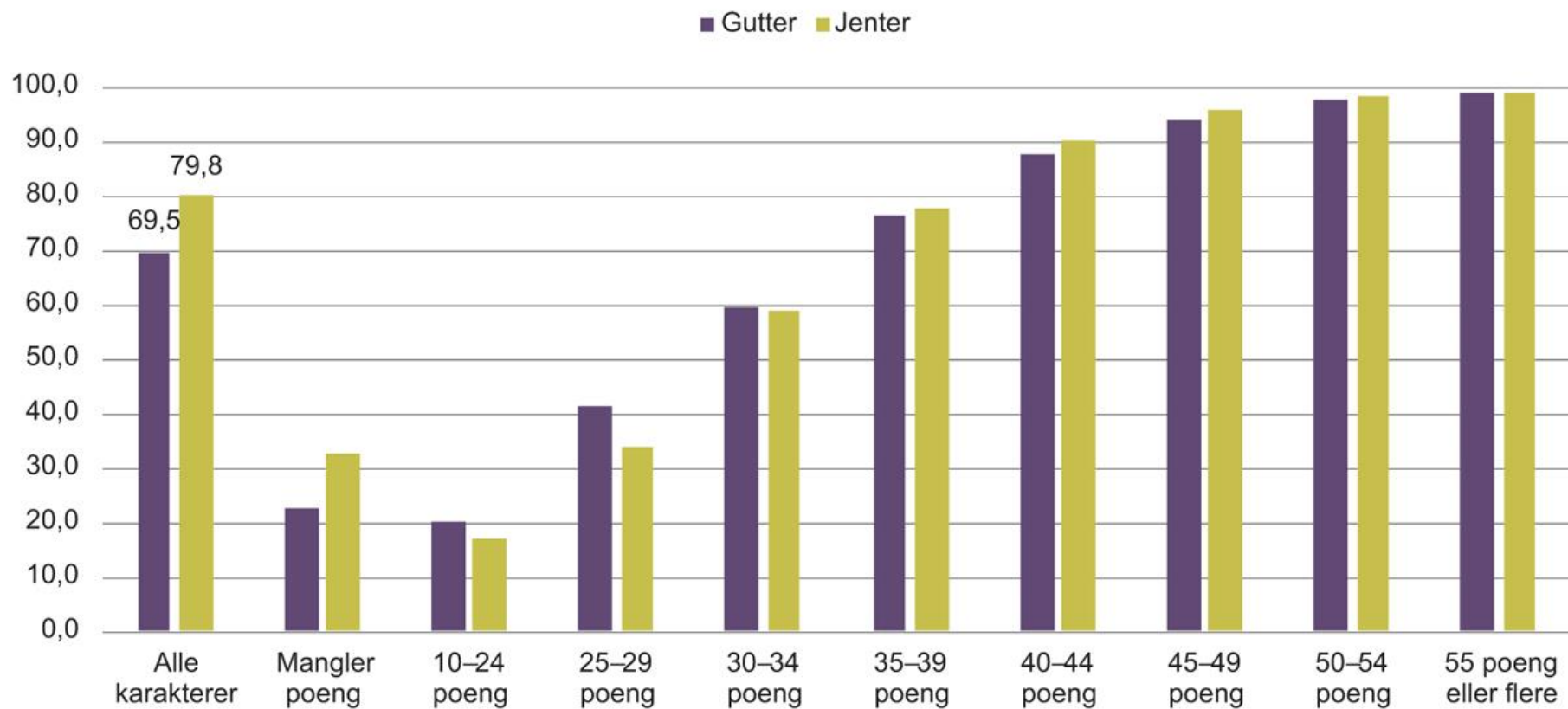
Kjønnsforskjellen i grunnskolepoeng er den samme i alle samfunnslag

Grunnskolepoeng etter foreldres utdanningsnivå, 2018.

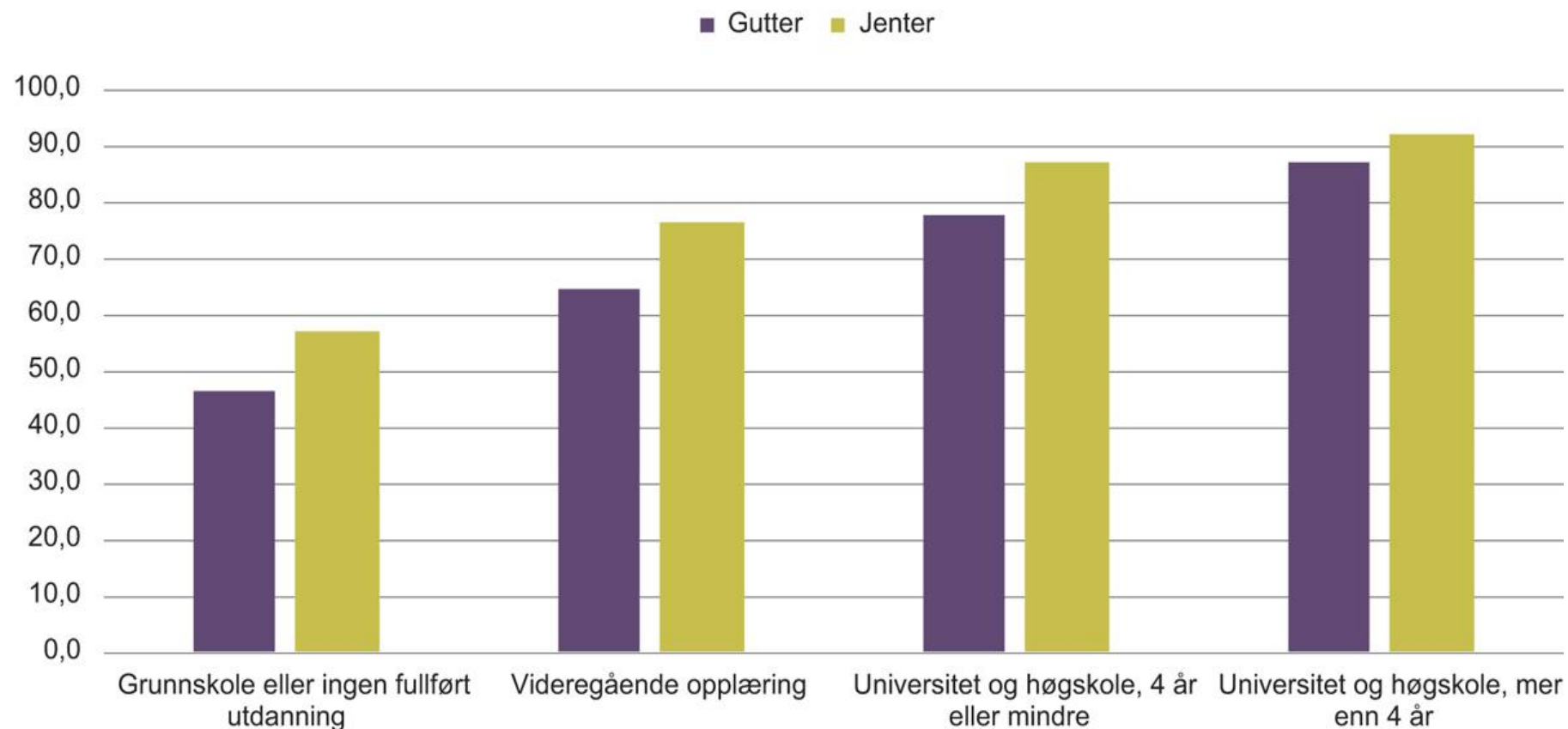
Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

Sterk sammenheng mellom grunnskolepoeng og fullføring av videregående opplæring

Andel fullført videregående opplæring fem år etter påbegynt opplæring og etter grunnskolepoeng 2012–2017.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

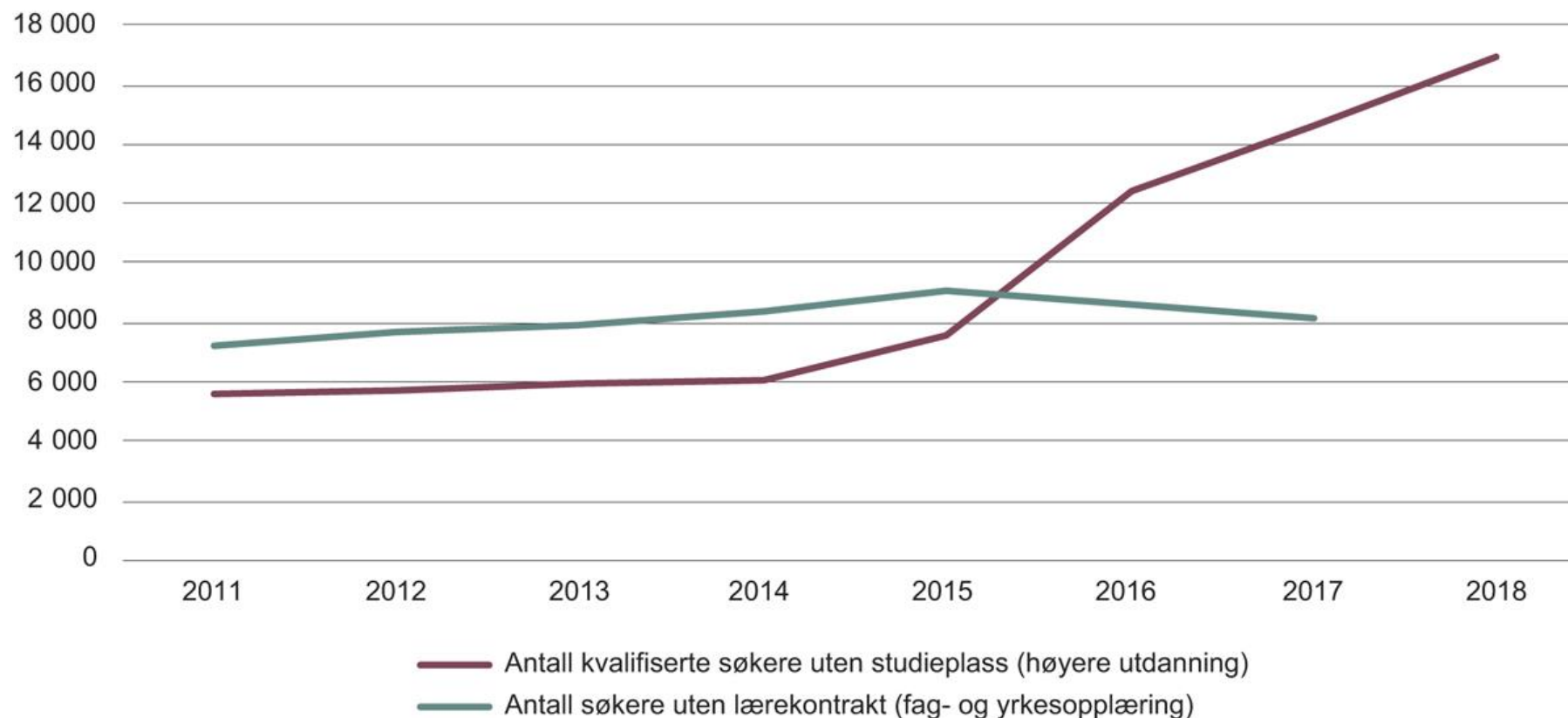
Mindre kjønnsforskjell i fullføringsandel blant barn av høyt utdannede foreldre

Andel fullført og bestått videregående opplæring innen fem år etter foreldres utdanningsnivå, 2018.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

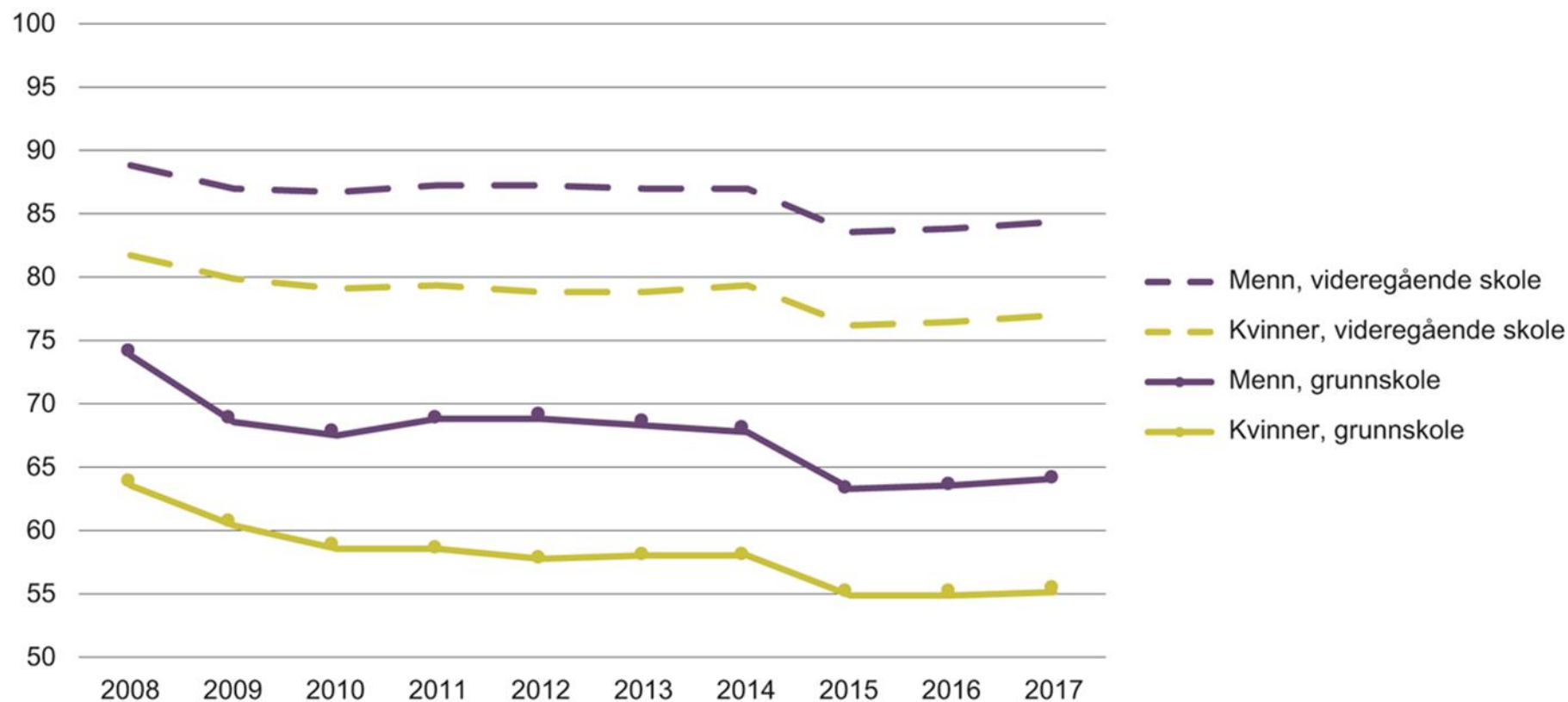
Økning i antall søkere som ikke får plass i høyere utdanning

Dimensjonering av utdanningskapasitet i høyere utdanning og fag- og yrkesopplæringen.

Kilde: Samordna opptak og Utdanningsdirektoratet, 2018

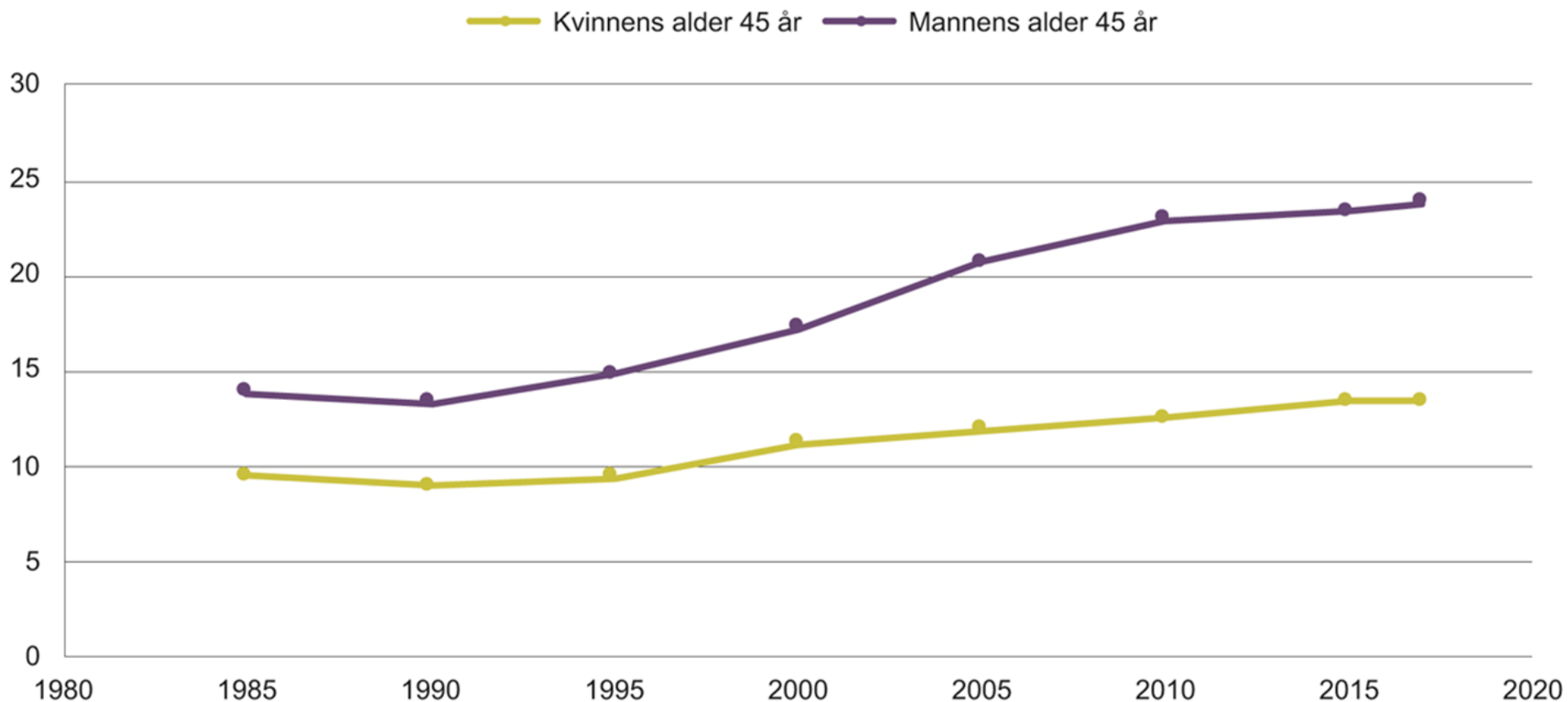
Menn blir lettere sysselsatt med lav utdanning

Andel sysselsatte i alderen 25–29 år etter kjønn og utvalgte utdanningsnivåer.

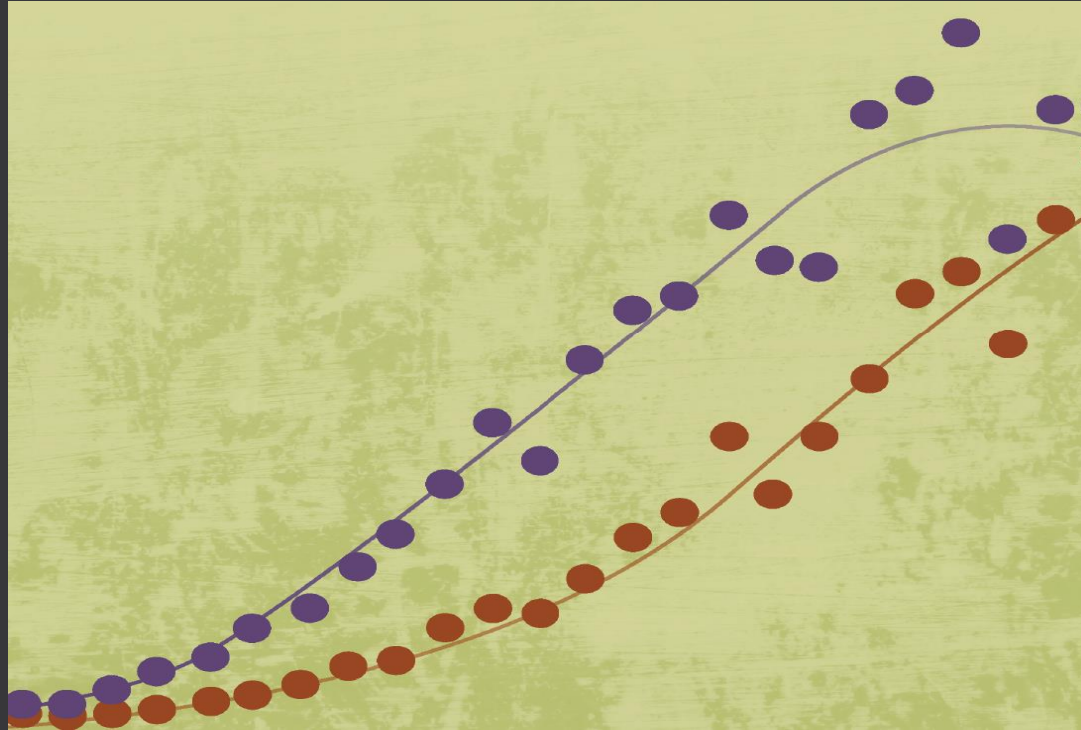
Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

Flere barnløse menn ved 45 år

Andelen menn og kvinner uten barn ved 45 år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

Årsaker til kjønnsforskjeller
i utdanning

Årsaker til kjønnsforskjeller i skoleresultater

- Hovedkonklusjon: Vi vet fremdeles ikke hva som årsakene. Kunnskapsgrunnlaget er for svakt.
- To hovedårsakshypoteser som har noe støtte i forskningslitteraturen.
- «**Modningshypotesen** (Utviklingshypotesen)» som vektlegger at gutter og jenter utvikler seg i forskjellige tempo i barne- og ungdomsårene.
- PISA vs. PIAAC tester
- «**Sårbarhetshypotesen**» som går ut på at gutter er mer mottakelige og sårbare for miljømessige risikofaktorer.
- Mange andre årsakshypoteser: **Individuelle, familie, arbeidsmarkedet, barnehagen og så videre.**
- Hovedtiltak: Vi trenger mer kunnskap og mer forskning for å konkludere. Men.....

Forskjeller og årsaker på individnivå

- Kognitiv utvikling i tidlig alder til fordel for jenter og pubertet
- Bedre språklige evner fra ettårsalderen, men mindre romforståelse
- Planmessighet, konkurransevilje og selvregulering

Årsaker i familien

- Sosio-økonomisk status i familie (negativ USA-studie for gutter) og nabolageffekt mer positivt for jenter enn gutter.
- Samlivsbrudd og fravær av far (negativ USA-studie ved aleneforsørger. Kun kortvarig effekt ved skilsmisse i Norge. To foreldre større positiv effekt for jenter i Danmark.)
- Mors sysselsetting (positiv for begge, men minst mest for jenter)
- Læringsfremmende aktiviteter (ulik tidsbruk for jenter og gutter)
- Foreldres forventninger (sterk sammenheng mellom skoleprestasjoner og utd.forventninger. Mor/datter effekt er sterk i USA.)

Årsaker på arbeidsmarkedet

- Tenåringers forventninger til yrke og utdanning. Jenter er mer ambisiøse i hele OECD. Hvorfor?
- Avkastning av høyere utdanning. Mer lønnsomt for kvinner?
- Signaleffekten av høyere utdanning. Diskriminering?
- Utdanningsvalg og overganger i videregående opplæring

Årsaker i barnehagen

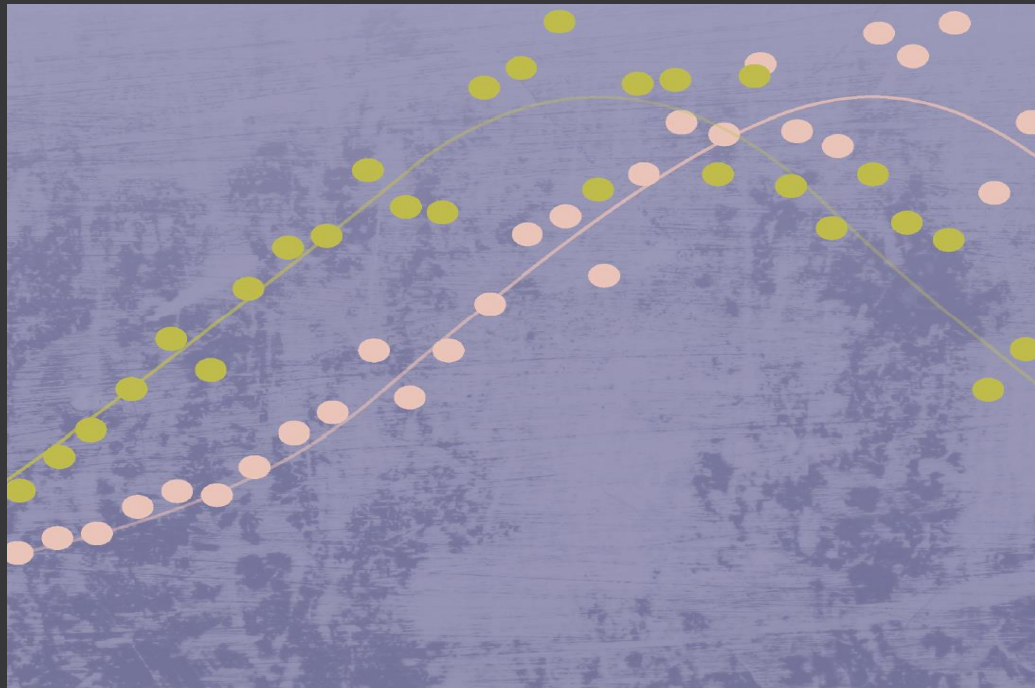
- Positivt å gå i barnehage for begge kjønn
- Ulik behandling av gutter og jenter. Lite systematisk jobbing med kjønn og likestilling. Stedvis praktisering av kjønnssegregering. Gutter og jenter behandles ulikt i enkelte studier.
- Gutter velger seg ut av språkaktiviteter og mer til frilek.

Årsaker i grunnopplæringen

- Ingen effekt av lærerens kjønn
- Tidsbruk utenom skoletiden. Jenter gjør mye mer lekser.
- Gutter overrepresentert blant svakt presterende elever
- Mobbing.

Utvalgets forslag og tiltak

Prinsipper

- Tiltakene skal gjøre guttene bedre, de skal ikke gjøre jentene dårligere
- Tiltakene skal bidra til å redusere sosioøkonomiske forskjeller og i hvert fall ikke øke dem
- Tiltakene skal omfatte både gutter og jenter, menn og kvinner, og ikke være rettet bare mot ett kjønn
- Tiltakene skal bidra til inkludering av barn og unge
- Tiltakene skal være kunnskapsbaserte
 - De skal bygge på forskning og/eller skaffe ny kunnskap gjennom systematisk utprøving og annen forskning som kan gi svar på om tiltaket virker, er forsvarlig og kostnadseffektivt.

Kunnskapssystem for barnehage og grunnopplæring

- Opprette et nasjonalt register for personentydige forløpsdata for barnehage og grunnopplæring
- Innføre en forskningsbasert kartlegging av barns språklige, numeriske og sosiale utvikling ved fire- og seksårsalderen
- Innføre nasjonale prøver i lesing og regning på 3. trinn og skriving på 8. trinn.
- Erstatte Elevundersøkelsen med en kortere, forskningsbasert undersøkelse.

Tidlig og tilpasset innsats

- Gratis førskole for alle femåringer, med minst fem timer lekbaserte læringsaktiviteter i uken for alle femåringer.
- Fleksibel skolestart
 - Videreføre dagens ordning for skolestart (knapt flertall i utvalget 6/11)
 - Utrede fleksibel skolestart videre (knapt mindretall i utvalget 5/11)
- Heldagsskole for alle elever på 1.–4. trinn

Grunnskolens innhold og organisering

- Skoler må tilby minst fem valgfag
 - Systematisk prøve ut ulike modeller for å øke timetallet i valgfag på ungdomstrinnet
- Innføre poengberegning av standpunkt- og eksamenskarakterer etter fagenes timetall.
- Strengere krav til vurdering
 - Rutinekrav for fastsetting av standpunktkarakterer
 - Strengere kvalitetskrav til utforming og utprøving av eksamensoppgaver.

Overganger i utdanningsløpet

- Utforskende skoleår
- Lovfeste rett til læreplass
- Utrede nedre karaktergrense for opptak til studiespesialisering.
- Kombinerte løp med yrkesfag og studiekompetanse/interessebaserte programfag.
- Påbygg rettes kun mot elever som endrer utdanningsvalg.
- Elever som sannsynligvis ikke vil oppnå 30 grunnskolepoeng, bør tilbys og anbefales lærerkandidatordningen. Lærerkandidat bør bli en yrkestittel i arbeidslivet.
- Samordning av kjønnspoeng i høyere utdanning

Konklusjoner

- Situasjonsbeskrivelsen viser at kjønnsforskjellene i skoleprestasjoner og utdanningsløp er en samfunnsutfordring som krever politikkutforming og tiltak.
- Kunnskapsgrunnlaget er for svakt til å konkludere med tanke på årsaker.
 - Det er klart at forskjeller på gruppenivå mellom gutter og jenter i utvikling av tankemessige, sosiale og følelsesmessige ferdigheter spiller en rolle
 - Tidligere utvikling av språkferdigheter og selvregulering hos jenter er sannsynligvis spesielt viktig
 - En rekke andre forhold i familien, barnehagen, skolen og arbeidsmarkedet spiller sannsynligvis en rolle, men det er behov for studier som kan si mer om årsaker
- Kunnskapsgrunnlaget for å velge tiltak er for svakt.
 - Tiltakene skal redusere kjønnsforskjeller, men må kombineres med å utvikle en bedre skole for alle barn.
 - Et viktig tiltak er å styrke kunnskapssystemet.

Takk for oppmerksomheten!

Spørsmål og kommentarer?